

PREPOZIȚIA. PRECIZĂRI PRELIMINARII LA DEMERSUL TEORETIC (I)

The Preposition. Preliminary Explanations on the Theoretical Approach (I)

Luminița CHIOREAN¹

Abstract

During the evolution of Romanian language, prepositions multiply and become different all the time. Various structures in the old language are replaced by new ones. The great functional variety of prepositions, the possibility to express syntactic relations through different prepositions, the influence of some analogical structures, the desire to avoid many genitives or the repetition of the same preposition are some of the reasons for which the prepositions are given different interpretations by speakers. This is also the argument of the present study.

In this part of the study, we try to reorder the theoretical frame of the lexical-grammatical class of preposition.

Keywords: preposition, nominal flexion, prepositional case, relational meaning, subordinate connector inside a clause, discursive connector

0. Prepoziția. Generalități

Semantic, prepoziția are sens „relațional” (relatem), fie un *sens vectorial*², „transparent”, care dirijează sensul textual al enunțului, cum e cazul prepozițiilor lexicale și semilexicale, de tipul: *pentru, spre, în, după, lângă* etc., fie un *sens scalar (sens zero)*, ca în cazul prepozițiilor funcționale³, de tipul: *a, de, la, pe*. **Morfologic**, prepoziția, fiind o parte de vorbire neflexibilă, nu presupune flexiune.

Sintactic, prepoziția este caracterizată distribuțional prin ocurența „în față” unei clase lexico-gramaticale - „pre-”, + „poziție” (de obicei: substantiv, pronume, adjectiv, adverb⁴), împreună cu care, la nivelul sintagmei binare, îndeplinește o funcție sintactică. Excepție este „postpoziția” prepoziției față de termenul potențat relațional la nivelul locuțiunii adverbiale de tipul: *extraordinar de, exagerat de, extrem de* etc., sintagme echivalente semantic cu superlativul adverbial *foarte*, formant prezent în exprimarea comparativului superlativ al adjectivului și al adverbului.

Prepoziția este un „conectiv subordonator intrapropozițional”⁵, care, prin sensul relațional, stimulează organizarea și crearea de sintagme. În contextul sintagmelor nominale, prin regim casual, prepoziția impune nominalului precedat unul din cazurile

¹ Associate Prof. PhD., ”Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

² *Sens vectorial vs scalar*. Cf Luminița Chiorean, „Analiza gramaticală a construcțiilor circumstanțiale”, în *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, Ed UPM, Tg. Mureș, 2004, p.49.

³ Subliniem faptul că prepozițiile funcționale sunt diferite de morfemele gramaticale ale flectivului verbal. Interpretarea noastră creditează lingvistica clujeană, prin urmare, abordăm o poziție diferită de interpretările din *GALR* și *GBLR*.

⁴ În sintagme cu verbe la moduri nepredicative (infinitiv și supin) împreună cu sufixele gramaticale sunt analizate ca morfeme discontinue (ex: *a...-a; a...-ea; a...-e; a...-i/ î// de/pentru/ la ... -at/-ut/-s// -it/-ît*), și ca prepoziții. Cf și Maria-Laura Rus, „Valori ale supinului”, în *Studia Universitatis „Petru Maior”. Philologia*, nr.4, Ed. UPM, Tg-Mureș, 2005, pp.125-132.

⁵ G. G. Neamțu, „Observații pe amrginea grupării „prepoziție + adjectiv” în română”, în vol. *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014, p. 289 *et passim*.

prepoziționale (C₃: genitiv₃, dativ₃ sau acuzativ₃), clasele de relație ale nominalului (la același nivel intrapropozițional), exprimate prin flective (desinențe cazuale, morfeme ale determinării hotărâte vs nehotărâte). Ca mijloc de subordonare, cazurile prepoziționale (C₃) aparțin joncțiunii⁶; de unde, este evidentă calitatea de *jonctiv* a acestui relatem (prepoziție).

1. Clasificarea prepozițiilor

1.1. După *criteriul formal (structural) și regimul cazual*,⁷ se disting trei categorii asociate celor trei cazuri prepoziționale, și anume:

- *prepoziții simple*:
  - caz G₃: *asupra, contra, deasupra, împotriva, înaintea* etc.;
  - caz D₃: *grație*⁸, *datorită, mulțumită, conform, potrivit, adecvat, aidoma, asemenea* etc.;
  - caz Ac₃: *pe, la, cu, de, lângă, din, fără, spre* etc.;
- *prepoziții compuse*.
  - caz G₃: *deasupra, dedesubtul, înăuntrul, înapoia, dinaintea* etc.;
  - caz Ac₃: *de pe lângă, dintre, dinspre, înspre, printre, de la, de pe, pe la, pe sub* etc.;
- *locuțiuni prepoziționale* (structuri frazeologice cu rol de jonctiv):
- G₃, terminate în morfemul determinării hotărâte:
  - *-a*: *în afara, în ciuda, în fața, în posesia, pe măsura, prin medierea/mijlocirea, în privința, în vederea* etc.;
  - *-(u)l*: *de-a curmezișul/lungul/ latul, în cursul, în dosul, în susul/ josul/ largul/ lungul, în dreptul, în fundul, în jurul, de jur împrejurul, în mijlocul, prin intermediul, pe timpul* etc.;
  - *-le*: *în spatele*;

Notă. Locuțiunile prepoziționale cu structura formală “prepoziție + subst. art.” (*în fața, în ciuda* etc.) pot fi confundate cu substantivele în Ac₃ (cu prepoziție). O graniță tranșantă între ele este greu de trasat. Rămân în continuare subiect de dispută ca încadrare (în studii de specialitate, tratate, manuale, culegeri) formații de tipul: *din cauza, din pricina, cu scopul, în alternativa, cu condiția, în mijlocul, în vremea, în timpul, cu excepția, în privința, în eventualitatea* etc.: locuțiuni prepoziționale cu Ac sau substantiv în Ac₃. În materialele indicate apar sugestii pentru o delimitare de principiu:

(a) posibilitatea combinării cu un adjectiv demonstrativ (antepus sau postpus)

(b) posibilitatea inserării între prepoziție și substantiv a genitivului (în special a relativului care în forma *a (al) cărui* [(*cărei, căror*)].

Formațiile care răspund negativ, la ambele teste sunt reale locuțiuni prepoziționale cu genitivul: *în ciuda* → **în ciuda aceasta, *în a cărui ciudă*; *în fața* → **în fața aceasta, *în a cărui față*; *în jurul* → **în jurul acesta, *în a cărui jur* etc. Formațiile care răspund pozitiv la teste, la

⁶ Celelalte două mijloace ale exprimării subordonării la nivel intrapropozițional sunt *flexiunea și acordul*.

⁷ Cf Inventar și exemplificare: cazuri relaționale în L. Chiorean, *Limba română contemporană*. Pentru uzul studenților, Ed. UPM, Tg. Mureș, 2006.

⁸ Prin gramaticalizare, prepozițiile au provenit astfel: *grație* din substantiv; *datorită, mulțumită* din participii verbale; *conform, adecvat* etc. din adverbe de mod.

amândouă sau la unul dintre ele, nu sunt locuțiuni prepoziționale, ci se cuvin interpretate ca substantive în Ac₃: *din cauza* → *din cauza aceasta, din această cauză, din a cărui cauză; cu excepția* → *cu această excepție, cu excepția aceasta, cu a cărui excepție; în mijlocul* → *în al cărui mijloc, în mijlocul acest* etc.

- Ac₃, terminate în prepoziția:
  - **de**: *aproape*⁹ *de, alături de*¹⁰, *departe de, dincolo de, din cauză de, în caz de, (în)afară de, , în loc de, față de, în (pe) timp de, peste drum de, vizavi de* etc.;
  - **cu**: *cu tot cu, comparativ cu, în comparație cu, conform cu, în conformitate cu, deodată cu, împreună cu, în legătură cu, laolaltă cu, odată cu* etc.;
  - **la**: *cu privire la, privitor la, raportat la, cu referire la, referitor la* etc.
- **alte structuri**: *cât despre, afară din/ în; ca, precum, decât, cât*, la origine adverbe de comparație: ***decât mine, ca mine, cât mine***

Notă. Multe dintre loc. prep. cu Ac au corespondente locuțiuni conjuncționale subordonatoare, cu structura identică sau similară, în afară de partea terminală care nu este prepoziție, ci conjuncție subordonată sau alt conectiv interpozițional.

Compară:

Locuțiuni prepoziționale	–	Locuțiuni conjuncționale
<i>în loc de</i>	–	<i>în loc să</i>
<i>pe motiv de</i>	–	<i>pe motiv că</i>
<i>în caz de</i>	–	<i>în caz că</i>
<i>în timp de</i>	–	<i>în timp ce</i>
<i>afară de</i>	–	<i>afară că (pop.)</i>
<i>odată cu</i>	–	<i>odată ce</i>

1.2. După ***criteriul semantic și sintactic***, prepozițiile și locuțiunile prepoziționale se clasifică în:

- ***prepoziții lexicale*** (sugerează circumstanța verbului antepus, respectiv a nominalului precedat, căruia-i impune și cazul):
  - cu sens locativ (*Se duce în/ la/ spre universitate.*);
  - cu sens temporal (*Ajung la/ după*¹¹ *ora cinci.*);
  - sens „mediat” – instrumental (*reușita grație prietenilor; cititul cu voce*);
  - sens final (*învățatul pentru promovarea examenelor*);
  - sens opozițional, de adversitate (*lupta împotriva fumatului*) etc.
- ***prepoziții semilexicale*** (impun o restricție sintactico¹²-semantică a regentului, accentuându-i sensul textual):

⁹ Când adv. „aproape” are sens de aproximație numerică, funcționează ca discursiv adverbial, ca în exemplul: *La concurs, au participat aproape o mie de sportivi.*

¹⁰ În interpretările din *GALR, GBLR* sintagmele exemplificate nu sunt locuțiuni prepoziționale, ci „adverb + prepoziție”. Luând în calcul echivalentul semantic prepozițional al acestor sintagme (*aproape/ alături de = lângă* etc.), le considerăm **locuțiuni prepoziționale**.

¹¹ Prepoziția lexicală cu sens temporal e prezentă și în structuri de tipul: *în jur de, aproximativ la* etc.

¹² Sintactic, adjuncții verbelor din aceste structuri cu prepoziții semilexicale sunt complemente indirecte precedate de prepoziție, Ac₃ (în gramatica tradițională), numite în *GALR, GBLR*: complemente prepoziționale.

- a se asocia *cu*, a apela *la*, a milita *pentru*, a beneficia *de*, a se disocia *de*, a depinde *de*, a consta *în*, a se mulțumi *cu*, a se bucura *de* etc.;
- apt *pentru*, capabil/responsabil/avantajat/ gelos/invidios *pe*/ bucuros *de* etc.
- *prepoziții funcționale: a, de, la, pe* – cu sens scalar (vide semantic)¹³.

2. Restricții morfologice și tematice. Funcții sintactice

În acest paragraf, ne raportăm la sintagmele de tipul: „prepoziție+ nominal (substantiv, pronume sau parte de vorbire substantivată)/ adjectiv/ adverb”. În construcțiile cu verbal, prin gramaticalizare¹⁴, aceste lexeme le considerăm morfeme incluse în flectivul discontinuu întrerupt al formei verbale; ex. *a...-i* din structura infinitivului verbal: *a citi*; respectiv, *de/ pentru/ la...-it* din structura supinului verbal, prezent doar în română: *de/ pentru/ la* citit etc.

2.1. Structuri de tipul: „prepoziție + nominal”

2.1.1. Restricții de caz¹⁵ și funcții sintactice

Ca relatem intrapropozițional, pe lângă dirijarea sensului textual-discursiv, prepoziția impune regimul cazual specific joncțiunii, validând totodată și funcția sintactică a nominalului precedat. Pentru a prezenta rolul prepoziției/ locuțiunii prepoziționale în evidențierea poziției sintactice a nominalului însoțit (substantiv, pronume, adjectiv/ numeral substantivat ș.a. lexeme substantivate), vom recurge la un inventar de funcții sintactice ale nominalului în caz prepozițional (caz₃).

• Funcții sintactice în Ac₃:

- nume predicativ: *Cartea este de medicină.*/ „[...] iarba pare *de omăt*” (Eminescu)
- atribut substantival prepozițional: *Cartea despre cei doi¹⁶ este la dispoziția cititorilor.* / *Pe mulți dintre noi ne caracterizează grija față de părinți.*
- atribut pronominal prepozițional: *Vestea de la el/ despre ai noștri ne-a bucurat.* / *Grija față de ai săi mă liniștește.* / *Și dintre ei¹⁷ și-au manifestat nemulțumirea.*
- atribut apozitional: *S-a supărat pe prietena¹⁸ ei, pe Ela.*
- complement indirect¹⁹: *Mișez pe reușita la examen.* / *Este atent față de părinți.* / *E furioasă pe toți, și prieteni, și dușmani.*

Notă. În structuri de tipul: *L-am cunoscut pe antrenor.* – reamintim că „pe” nu este prepoziție, ci morfem intraacuzativ, marcator al genului personal (*pe antrenor* = complement direct, Ac₁).

¹³ Le discutăm pe parcursul acestui studiu destinat prepoziției.

¹⁴ „Gramaticalizarea, fenomen manifestat în sistemul limbii (codul lingvistic), constă în transformarea elementelor lexicale în categorii funcționale (mijloace lingvistice cu funcție gramaticală; de ex: operatorii verbali, conectorii gramaticali, modalizatorii etc.)” (Luminița Chiorean, „Conectorii adverbiali. Practica analizei instrucționale”, în *Înspre și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu prof. G.G. Neamțu la 70 de ani*, coord. Ionuț Pomian, editor Nicolae Mocanu, Editura Scriptor și Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, p.

¹⁵ Vezi paragraful 1.1. *criteriul formal și regimul cazual.*

¹⁶ „Cei doi” =numeral substantivat, Ac₃.

¹⁷ Subiect subînțeles: „unii/ mulți/ puțini/ câțiva”, pronume nehotărât simplu/ compus [sau „cinci/ șaisprezece” , numeral substantivat], regent al atributului propropositional prepozițional „dintre ei”.

¹⁸ Interpretare: *pe prietena*=complement indirect (regent: verb reflexiv „a se supăra pe cineva”)

¹⁹ Complement prepozițional, în GALR; GBLR.

- predicativ suplimentar: *Cartea nu o consider de critică literară.*²⁰
- complement de agent: *Felicitață de prieteni/ de aceia/ de ai tăi/ de fiecare dintre noi, ea șpera să fie recunoscută în domeniu./ Bătut de soartă, se izolă de toți.*
- complement circumstanțial de mod: *Te ascultă cu atenție.*²¹ / *Scrie fără chef.*
- complement circumstanțial de mod comparativ: *Consumă cât un spart.*
- complement circumstanțial de loc: *El locuiește vizavi de facultate.*
- complement circumstanțial de timp: *Vin după ore./ A ajuns odată cu mașina lor.*
- complement circumstanțial de scop: *A mers la el pentru cărțile de gramatică./ Am vorbit spre binele vostru.*
- complement circumstanțial de cauză: *Spitalul e închis pentru epidemie./ În lipsă de înțelegere, va demisiona.*
- complement circumstanțial concesiv: *Cu tot regretul, nu pot onora solicitarea.*
- complement circumstanțial consecutiv: *L-a speriat de moarte.*²² / *Se-nțeleg de minune.*
- complement circumstanțial condițional: *În caz de pericol, trage alarma!*
- complement circumstanțial instrumental: *Nu mai scriu lizibil cu stiloul.*
- complement circumstanțial sociativ: *Vin împreună cu Ela./ Vor sosi cu tot cu ei.*
- complement circumstanțial de relație: *De loc e din Cluj-Napoca./ Discutăm în legătură cu plecarea./ La treabă, e șpirt./ De frate, frate să-mi fii!*
- complement circumstanțial de excepție: *Nu bea decât suc./ În afară de ceai, nu bea nimic.*
- complement circumstanțial opozițional: *În loc de supă, mănâncă dulciuri.*
- complement circumstanțial cumulativ: *Pe lângă ceai, bea și cafea.*

• **Funcții sintactice în G₃:**

- nume predicativ: *E împotriva compromisului.*
- atribut substantival prepozițional: *Vom învinge vreodată în bătălia împotriva cancerului?/ Cartea din fața copilului e a mea.*
- atribut pronominal prepozițional: *Revolta asupra lor este inutilă.*
- atribut apozitional: *Și-a revărsat furia asupra Anei, [adică] asupra prietenei.*
- predicativ suplimentar: *Intervenția, i-o consider în afara situației în discuție.*
- complement indirect²³: *S-a năpustit asupra adversarului.*
- complement circumstanțial de mod: *El a fost recompensat pe măsura așteptărilor.*
- complement circumstanțial de loc: *Mașina e parcată în spatele casei.*
- complement circumstanțial de timp: *A vegheat-o pe timpul nopții/ în cursul zilei.*
- complement circumstanțial concesiv: *El a reușit în ciuda așteptărilor.*
- complement circumstanțial de scop: *El se pregătește în vederea examenelor.*
- complement circumstanțial condițional: *În locul lui Radu, aș fi făcut la fel.*

²⁰ Apreciem că, în scurt timp, sintagma „critica literară” se va impune ca substantiv compus.

²¹ Sintagma „cu atenție” = prep + subst., fiindcă acceptă determinarea adjectivală: „cu mare atenție/ cu atenție mărită” etc. Nu este locuțiune adverbială.

²² În unele gramatici, se analizează ca un complement de mod consecutiv, interpretare apropiată funcției cumulate.

²³ Complement prepozițional, în GALR; GBLR.

- complement circumstanțial de relație: *Am discutat **asupra planurilor** de viitor.*
- complement circumstanțial cumulativ: ***În afara ceaiului**, bea și cafea.*
- complement circumstanțial opozițional: ***În locul ceaiului**, bea cafea.*
- complement circumstanțial de relație: *Am discutat **în privința elevului** bolnav.*
- complement circumstanțial de excepție: ***În afara fructelor**, n-a mâncat nimic.*
- complement circumstanțial instrumental: *El a reușit **prin intermediul relațiilor**.*

- **Funcții sintactice în D₃:**

- nume predicativ: *Succesul vostru va fi **conform așteptărilor**.*
- predicativ suplimentar: *Succesul îl consider **conform așteptărilor**.*
- atribut substantival prepozițional: *Sosirea **conform orarului** a surprins-o.*
- atribut apozitional: *Datorită lui Vasile, adică **datorită prietenului** tău, ai reușit.*
- atribut pronominal prepozițional: *Rezultatele **grație lor**, prietenilor tăi, sunt vizibile.*
- complement circumstanțial de mod: *El acționează **potrivit planului**.*
- complement circumstanțial concesiv: ***Contrar așteptărilor**, și tot a reușit.*
- complement circumstanțial de cauză: ***Datorită neseriozității**, nu a promovat anul.*
- complement circumstanțial instrumental: *Noi am reușit **grație ajutorului** primit.*

2.1.2. Restricții de articulare

De obicei, substantivul însoțit de prepoziție este nearticulat (nu solicită obligatoriu prezența morfemelor determinării): *Merg la facultate. Mă îndrept spre casă.* Prepozițiile *de-a*, din structura locuțiunilor adverbiale, de tipul: *de-a baba oarba, de-a v-ați ascunselea, de-a vacanța* etc., respectiv prepoziția *cu* însoțită de un modificator, în structuri de tipul: *Îl sfătuiește cu calmul părintelui iubitor.* solicită prezența morfemelor determinării hotărâte pentru nominalul precedat de jonctiv. Aceeași restricție a determinării hotărâte este cerută și de prezența genului personal (Ac₁ cu „pe” morfem intraacuzativ), în structuri de tipul: *Am văzut-o pe colega... / pe mama* etc.

2.1.3. Restricții de număr

Prezența obligatorie a nominalului plural este solicitată în construcțiile cu prepoziții cu sens *locativ*, *partitiv* sau *simetric*, de tipul: *dintre/ din, între*, printre; ex.: *emoțiile dintre ei; una din/ dintre cărțile tale; discuția dintre copil și mamă/ dintre cei doi.* Aceeași restricție se impune și în cazul morfemului partitiv *de* prezent în construcții de tipul: *un copil de-ai tăi/ dintre ai tăi (copii).*

2.1.4. Restricții de rol tematic

Rolurile tematice sunt activate în special de prepozițiile lexicale; ex.: *A candidat doar pentru prieteni.* - Beneficiar; *Pisica este în coș.* – Locativ; *Cărarea trece prin fața casei ei.* – Parcurș; *Cartea e citită de toți.* – Experimentator; *S-a supărat pe prietenul tău.*(Ac₃)-Pacient; *Ușa se deschide cu cheia.* – Instrument; *Cămașa-i în carouri* – Descriptiv; *Invitația e făcută din carton mat.* – Compozit; etc.

În cazul prepozițiilor funcționale, rolul tematic se manifestă prin medierea verbului: *L-a supărat pe prietenul tău.* – rolul tematic Pacient este dirijat de verbul tranzitiv *a supăra* (*pe cineva...* Pacient), și nu de lexemul *pe*, care nu este prepoziție, ci morfem intraacuzativ(Ac₁ gen personal) – o prepoziție gramaticalizată (conversiune).

Interesante, nu doar în analiza gramaticală, ci mai ales în gramatica normativă, sunt prepozițiile care activează rolul semantic stimulat de regentul verbal sau adjectival, ca în structurile: *Colaborez cu colegii!* – Comitativ (*a colabora cu*); *Militează pentru drepturile angajaților.* – Rezultativ (*a milita pentru*); *Mi-am amintit de mama.* - Perceptiv (*a-și aminti de...*) etc.

2.2. Structuri de tipul: „prepoziție + adjectiv”

2.2.1. Restricții de caz și rol tematic. Funcții sintactice

Structurile „prepoziție + adjectiv” prezintă două variante: cu *adjectiv substantivat* (A), respectiv cu *adjectiv posesiv* (B).

A. Structuri de tipul: „prepoziție + adjectiv substantivat/adjectiv”

Exemple:

- a) *De harnică, nimeni n-o întrece.* (C.circ. de relație, în Ac₃) → *De [femeie] harnică, ...*
- b) *A luat-o de corectă.* (CPO, în Ac₃) → ... *de [lucrare] corectă.*
- c) *Din galben, s-a făcut gri.* (CPrep, în Ac₃) → *Din [carton] galben, ...*
- d) *Se îndrăgostea de toți, și de răi, și de buni.* (Apoziție subst., în Ac₃) → *de [oameni] răi, de [oameni] buni.*
- e) *O știu de mică.* (Np, Ac₂ în constr. temporală) → ... *de [când era] mică.* -
- f) *Plânge de furioasă.* (Np, Ac₂ în constr. cauzală) → ... *[cât] de furioasă [este].* -

Adjectivul nu are flexiune proprie, ci, prin acord cu nominalul precedat, preia categoriile gramaticale ale acestuia de gen, număr și caz. În exemplele a-d, prepozițiile „de” și „din” impun un regim cazual nu adjectivelor, ci substantivelor prezente în inferențele derivate evidențiate (structuri inițiale sau de adâncime). Astfel, prin conversiune, adjectivele devin substantive, preluând funcția și morfologia nominalului regent suprimat din construcții derivate, de tipul: *Din carton galben* (CPrep în Ac₃ + Aadj în Ac₂), *s-a făcut gri* → *Din galben* (adjectiv substantivat, Asubst prep în Ac₃), *s-a făcut gri*.²⁴

❖ „De” – conector discursiv²⁵

În opinia noastră, nu același proces de gramaticalizare are loc în exemplele e-f, în care sunt active construcții de tip circumstanțial „active” în structura de suprafață²⁶. Astfel, enunțul e) derivă din structura de adâncime: *O știu de când era mică.* = în care avem o regentă și o subordonată temporală, introdusă prin conectivul „de când” (adverb relativ de timp cu valoare de conjuncție subordonatoare temporală precedată de prepoziție). În structura de suprafață, se păstrează doar lexemul „de” cu sens temporal și adjectivul „mică” (nume predicativ, în N₂, în subordonata temporală). Avem astfel: nume predicativ în construcție circumstanțială de timp, exprimat prin adjectiv, N₂ + „de”. Aici, lexemul „de” este mai mult decât jonctiv: are și funcție pragmatică. Lexemul „de” din exemplele e-f este conector (sau marcator) discursiv temporal în e): *O știu de [când era] mică* (*de mică* =

²⁴ Cf G.G.Neamțu, „Observații pe marginea grupării „prepoziție + adjectiv” în română”, în *Studii și aticole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014, pp. 289-296.

²⁵ Alte tipuri de prepoziție funcțională cu statut de conector sau marcator discursiv vor fi interpretate în partea a doua a studiului destinat analizei gramaticale și pragmatilistice a prepoziției (publicarea în nr.urm.)

²⁶ Cf Luminița Chiorean, „Analiza gramaticală a construcțiilor circumstanțiale”, în *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, Ed UPM, 2004, pp. 46-61.

marcator discursiv temporal + adjectiv, N2/Np în construcție circumstanțială de timp), respectiv „de” marcator discursiv cauzal în f): *Plânge [cât] de furioasă [este]. (de furioasă = marcator discursiv cauzal al construcției circumstanțiale de cauză + adjectiv, N2/Np)*

B. Structuri de tipul: „prepoziție + adjectiv posesiv”

Exemple:

- g) *Despre ai noștri studenți, numai de bine!* – prep. compusă, sens de relație (impune cazul Ac₃ subst. *studenți*, pe care-l precedă) + Aadj/ adjectiv posesiv, Ac₂ (acord cu regentul nominal „studenți”); prezența morfemului actualizator posesiv („ai”) se explică prin topica inversă a adjunctului față de termenul regent.
- h) *Era împotriva mea.* – Np/ adjectiv posesiv, Ac₂ + conector discursiv.

❖ „Împotriva” – conector discursiv

Lexemul „împotriva” nu mai are asupra cui să exercite restricția cazului prepozițional G₃, odată ce este suprimat substantivul; aici, „*împotriva opiniei/ persoanei/ ideilor mele*”. Din inferența propusă ca reconstituire a „activității” nominale, remarcăm acordul adjectivului posesiv cu nominalul regent, într-un G₂ (caz acordat): „mele”, și nu forma „mea” din paradigma posesivului, pers. I, sg., este omonimă pentru cazurile N₂/ Ac₂, cum apare în exemplul inițial (h). Prin urmare, în enunțul: *Era împotriva mea.* – secvența evidențiată se analizează astfel: nume predicativ, exprimat prin adjectiv posesiv („mea” substituie doar ideea de posesor) în Ac₂ (caz acordat), fiind este exclusă „asocierea” nominativului cu un caz prepozițional + conector sau marcator discursiv „împotriva”, cu sens de adversitate (opozițional).

2.2.2. Restricții de număr și gen

Aceste restricții sunt date fie prin preluarea desinențelor specifice claselor nominalului în urma procesului de gramaticalizare (a) sau prin acordul adjectivului cu substantivul regent exprimat (b), fie reluarea acestor informații prin recunoașterea poziției sintactice (inițiale) din structura derivată (c).

Exemple:

- a) *De harnică, nimeni n-o întrece.* – *de harnică* = complement circ. de relație, exprimat prin adjectiv substantivat, fem., sg., Ac₃ + prep. funcțională
- b) *Despre ai mei studenți, numai de bine!* – *ai mei* = atribut adjectival, exprimat prin adjectiv posesiv, substituie un posesor – pers. I, sg - și se acordă în gen, nr., caz cu subst. determinat *studenți* – masc., plr., Ac₂ (topica inversă)
- c) *Plânge de fericită.* – *de fericită* = nume predicativ, exprimat prin adjectiv, fem., sg., N₂ în construcție circ. de cauză (+ „de” marcator discursiv cauzal)

2.3. Structuri de tipul: „prepoziție + adverb/ semiadverb”²⁷

În structurile de acest tip sunt prezente jonctive funcționale (cu sens scalar sau vide semantic). Unele însă își pot manifesta rolul pragmatic (cum ar fi restrictivul „până” etc.)

²⁷ Apreciem că, în organizarea enunțului, sunt prezente patru tipuri sintactice, și anume: grup nominal, grup adjectival, grup verbal și grup adverbial, grupuri generatoare a celor patru tipare structurante manifestate în limbă: substantiv, adjectiv, verb și adverb. Grupul prepozițional, evidențiat în GALR și GBLLR, îl considerăm varianta a grupului nominal cu centru substantiv sau pronume în caz relațional (prepozițional – caz₃), asemenea variantei cu pronume: „grup nominal cu centru pronominal”.

A. Structuri de tipul: „prepoziție + adverb”

Exemple:

- a) cu sens locativ: *Ia-ți-o **de aici!** / A plecat **pe undeva**.* – compl. circ. de loc/ adverb de loc + jonctiv (prepoziție)funcțional (ă)
- b) cu sens descriptiv: *Camera **de sus** e destinată bibliotecii.* – atr. adverbial/ adverb de loc + jonctiv funcțional
- c) cu sens temporal: *A plecat **de ieri**.* – compl. circ. de timp/ adverb de timp + jonctiv funcțional
- d) cu sens temporal: *Stă **până mâine**.* – compl. circ. timp/ adverb de timp + conector discursiv temporal

❖ „Până mai/ aproape” etc. – conectori discursivi²⁸

În structuri cu adverbe precedate de lexeme precum: „*până mai/ aproape...*”, termenii evidențiați nu sunt prepoziții, chiar dacă au rol de jonctiv între adverb și verbul regent, ci sunt conectori discursivi: „până” e un discursiv adverbial limitativ sau restrictiv, ce poate activa unul din rolurile tematice: Sursă, Locativ, Țintă, Parcurș, Temporal; al doilea, de aproximație. În exemplul: *Stătea până mai să adoarmă cu capul pe carte.* – cele două lexeme cu rol discursiv preiau și un rol funcțional de conjuncție subordonatoare temporală. Discursivul adverbial „până” se combină deseori cu un substantiv (pronume; numeral; verb) care are deja o prepoziție, ocupând prima poziție: *până la mine, până pe deal, până sub cetate* etc. sau *cu adverbe: până mâine, până acolo, până departe* etc.

B. Structuri de tipul: „semiadverb + prepoziție”

- e) *A ajuns în jur **de** ora 10. Vorbea cam **cu** greutate. Du-te mai la **marginea** băncii!*

Deseori, pentru evidențierea sensului textual pot interveni și conectori discursivi adverbiali de tipul: *și, nici, chiar, tot, doar, numai* etc. Exemple: *Și **pe la** tine a trecut./ A venit chiar la tine.*

Concluzii

Prepoziția e un relatem complex, care-și pune amprenta atât intrapropozițional prin regimul cazual (prepoziții lexicale și semilexicale) impus nominalului pe care-l însoțește, cât și la nivelul text-discursului, prin rolul de marcator discursiv (prepoziții funcționale și semilexicale). Tipurile de structuri cu prepoziție descrise în această primă parte a studiului constituie repere pentru următorul articol privitor la *dificultățile din practica analizei gramaticale a prepoziției* în vederea rezolvării aspectelor controversate prezente în actele de limbaj.

Bibliografie

*** „Prepoziția” în *Gramatica limbii române. I Cuvântul* – GALR. I, coord. Valeria Guțu Romalo, Editura Academiei române, București, 2005, pp. 607-630.

²⁸ Cf Luminița Chiorean, „Conectorii adverbiali. Practica analizei instrucționale”, în *Înspre și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu prof. G.G. Neamțu la 70 de ani*, coord. Ionuț Pomian, editor Nicolae Mocanu, Editura Scriptor și Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp.124-136.

- *** „Conectori sintactici și tipuri de relații. Prepoziția și grupul prepozițional (Gprep)”, în *Gramatica de bază a limbii române – GBLR*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, pp. 321-330.
- CHIOREAN, Luminița, „Analiza gramaticală a construcțiilor circumstanțiale”, în *Studia Universitatis „Petru Maior”. Philologia*, nr. 3, Editura Universității „Petru Maior” din Tg. Mureș, 2004, pp. 46-61.
- CHIOREAN, Luminița, *Limba română contemporană*. Pentru uzul studenților, Editura Universității „Petru Maior” din Tg. Mureș, 2006.
- CHIOREAN, Luminița, „Conectorii adverbiali. Practica analizei instrucționale”, în *Înspre și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu prof. G.G. Neamțu la 70 de ani*, coord. Ionuț Pomian, editor Nicolae Mocanu, Editura Scriptor și Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp.124-136.
- COTEANU, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Albatros, București, 1982.
- DRAȘOVEANU, D. D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.
- FELECAN, Daiana „Prepoziția – valori funcționale”, în vol. *Mioara Avram in memoriam*, coord. Silvia Pitiriciu, Editura Sitech, Craiova, 2015, pp. 121-130.
- GUȚU ROMALO, Valeria, *Corectitudine și greșală (Limba română de azi)*, Editura Științifică, București, 1972.
- NEAMȚU, G.G., „T27. Prepoziție – impune caz/ nu impune caz” ...– ...,T33. Locuțiuni prepoziționale/ locuțiuni conjuncționale”, în *Teoria și practica analizei gramaticale - distincții și ... distincții*, Paralela 45, Pitești, 2007, pp. 136-159.
- NEAMȚU, G.G. „Observații pe marginea grupării „prepoziție + adjectiv” în română”, în *Studii și articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014, pp. 289-296.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, DRAGOMIRESCU, Adina, NEDELICU, Isabela, „Prepoziția și grupul prepozițional”, în vol. *Morfosintaxa limbii române. Sinteze teoretice și exerciții*, Editura Universității din București, 2010, pp. 197-207.
- PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, „Gramatica formelor omonime „a”, în vol. *Înspre și dinspre Cluj. Contribuții lingvistice. Omagiu prof. G.G. Neamțu la 70 de ani*, coord. Ionuț Pomian, editor Nicolae Mocanu, Editura Scriptor și Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, pp. 497-507.
- RUS, Maria-Laura, „Valori ale supinului”, în *Studia Universitatis „Petru Maior”. Philologia*, nr.4, Editura Universității „Petru Maior” din Tg. Mureș, 2005, pp.125-132.